

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2014

Markéta Plesníková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Markéta Plesníková

**Analýza vlivu teroristických útoků 11. září
na zahraniční politiku Spojeného království**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Markéta Plesníková**

Vedoucí práce: **PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

PLESNÍKOVÁ, Markéta. *Analýza vlivu teroristických útoků 11. září na zahraniční politiku Spojeného království*. Praha, 2014. 37 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá analýzou vlivu, který měly na zahraniční politiku Spojeného království teroristické útoky 11. září 2001, který je hodnocen ve třech oblastech. Prvním je „zvláštní vztah“ se Spojenými státy a jeho proměna po nástupu prezidenta George W. Bushe a válce proti teroru. Druhou zkoumanou rovinou se stal vztah ostrovního státu s kontinentální Evropou. Třetím se stala etická dimenze zahraniční politiky New Labour a pojetí intervencionismu.

Události, k nimž došlo 9. září 2011 v USA, potvrdily nepřehlédnutelný význam zahraniční politiky i pro Velkou Británii, v té době personifikované osobností premiéra Tonyho Blaira.

Blair žil v představě o tom, že jeho země vytvoří pomyslný most mezi USA a Evropou. Nicméně pozdější geopolitický vývoj opakovaně prokázal, že tato představa není reálná, a to právě kvůli Iráku. Navíc se ukázalo, že Velká Británie již nemá zvláštní vztah s USA prostě proto, že Spojené státy nemají výlučnou vazbu jen na Spojené království.

Abstract

Main theme of submitted thesis is the analysis of the impact of terroristic attacks 9/11 on the foreign policy of the United Kingdom. The impact is evaluated in three fields. The first one is the „special relationship“ with the United States and how it changed

with the accession of the president George W. Bush and following „war on terror“. The second area of focus is the relationship of the UK with the rest of continental Europe. The last one is the so called ethical dimension of New Labour's foreign policy and the interventionism.

The events of 9/11 testified the importance of foreign policy even for the Great Britain, in that time embodied in the figure of prime minister Tony Blair.

Blair lived with notion of his country serving as an imaginary bridge connecting both the Europe and the USA. However the later geopolitical development prove this idea unreal. The main reason was the Iraq. The invasion also showed that the special relationship between the UK and the USA does not exist anymore and that Britain has to search for a new place in the post-cold war world.

Klíčová slova

Tony Blair, britská zahraniční politika, 11. září, zvláštní vztah, etická dimenze

Keywords

Tony Blair, British foreign policy, 9/11, special relationship, ethical dimension

Rozsah práce: 64 009 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Markéta Plesníková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Zuzaně Kasákové , Ph.D. za vstřícnost a ochotu při vedení práce a mé rodině, zejména mému otci, za podporu a trpělivost.

Obsah

OBSAH.....	1
ÚVOD.....	2
1. VELKÁ BRITÁNIE A SPOJENÉ STÁTY - BRITSKÝ BULDOK, NEBO AMERICKÝ PUDL?.	5
1.1 OBDOBÍ 1997 AŽ 2001 – SPECIÁLNÍ „ZVLÁŠTNÍ VZTAH“?	5
1.2 OBDOBÍ 2001 AŽ 2007 – VELKÁ BRITÁNIE JAKO PŘÍVĚŠEK SPOJENÝCH STÁTŮ?	7
1.3 VLIV 11. ZÁŘÍ.....	11
2. VELKÁ BRITÁNIE A EVROPSKÁ UNIE – MOST, NEBO PROPAST?.....	13
2.1 OBDOBÍ 1997 AŽ 2001 – NEW LABOUR, NOVÁ EVROPA?	14
2.2 OBDOBÍ 2001 AŽ 2007 - „NOVÁ“ A „STARÁ“ EVROPA?	17
2.3 VLIV 11. ZÁŘÍ.....	19
3. INTERVENCIONISMUS – ETICKÁ DIMENZE?.....	21
3.1 OBDOBÍ 1997 AŽ 2001 – ÚSPĚCH LIBERÁLNÍ INTERVENCE.....	21
3.2 OBDOBÍ 2001 AŽ 2007 – ETICKÁ DIMENZE V TROSKÁCH?.....	23
3.3 VLIV 11. ZÁŘÍ.....	26
ZÁVĚR.....	31
SUMMARY.....	32
POUŽITÁ LITERATURA.....	34

Úvod

Existuje známé známé, protože jsou věci, o kterých víme, že o nich víme. Existuje známé neznámé: víme totiž, že o některých věcech nevíme. Ale je i neznámé neznámé: nevíme, co nevíme.

Donald Rumsfeld před útokem na Irák

Teroristické útoky 11. září 2001 a následná válka proti teroru (*war on terror*) a invaze do Iráku změnily celosvětovou geopolitickou situaci. Bylo jasné, že státy budou muset v zahraniční politice na nově vzniklou situaci reagovat, jelikož útoky byly podniknuty proti jediné supervelmoci, která existuje po skončení studené války. Velká Británie, která se považovala za nejbližšího spojence atlantické velmoci a vážala svou bezpečnost v mezinárodním systému na amerického hegemona, nebyla výjimkou. Tato práce se snaží analyzovat vliv útoků na Světové obchodní centrum a Pentagon, při kterém zemřelo i několik desítek britských občanů.

Téma studie jsem si vybrala z důvodu zájmu o zahraniční politiku Velké Británie, zejména po skončení studené války, kdy se monarchie musela vyrovnávat s novými geopolitickými imperativy a hledat „nové místo na slunci“. Otázka teroristických útoků je stále aktuální a s dnešním mírným historickým odstupem lze lépe hodnotit, jaký skutečný dopad na mezinárodní systém měly. Vzhledem k stále probíhajícím konfliktům na Středním východě a diskuzím, které vyvolaly mezi evropskou veřejností, zůstává téma stále aktuální. V českém prostředí zatím není, podle mého průzkumu, tématu věnována náležitá pozornost.

Práci jsem rozdělila do tří kapitol, kdy dané rozdělení jsem zvolila s ohledem na tradiční churchillovské pojetí světa třech kruhů: připojila jsem kapitolu o intervencionismu. V rámci každé kapitoly nejprve zkoumám, jak vypadala situace v zahraniční politice s nástupem New Labour, jaké byly hlavní cíle její zahraniční politiky, prostředky k dosažení těchto cílů a jak se reálně tato politika projevovala. Následně to samé uplatňuji i na situaci po 11. září, a to v časovém rozmezí od 2001 do 2007, kdy největší důraz se klade na období po útocích až do invaze do Iráku. Poté shrnuji, jaký vliv mělo 11. září na danou oblast. V první kapitole se věnuji proměně zvláštního vztahu (*special relationship*), který je již od dob druhé světové války jedním z nejdůležitějších aspektů zahraniční politiky jak Velké Británie, tak USA. Druhá kapitola se zabývá dalším tradičním okruhem – vztahu s Evropou. V práci používám termín Evropa a Evropská

unie ve stejném smyslu. Velká Británie, jako členský stát Evropské unie, se pod vedením Tonyho Blaira měla dostat do „srdce Evropy“ a zároveň překlenout Atlantský oceán jako most spojující Starý kontinent s Amerikou.

Ve předkládané práci se klade velký důraz na osobnost Tonyho Blaira a jeho vliv na formulování zahraniční politiky. Vycházím z teorie *Foreign Policy Analysis*, ve které je největší význam připisován jedinci a jeho podílu na zahraniční politice. Rovina individuálního rozhodování je důležitá i vzhledem k tomu, že v tradičním pojetí zahraniční politiky jako díla státu, se nebere v potaz to, že stát není unitární jednotka, ale že za jeho zahraniční politikou stojí lidé z masa a kostí. Zahraniční politika je tvořena jednotlivcem nebo skupinou jedinců, kteří vytyčují cíle zahraniční politiky, volí prostředky k jejich dosažení a utváří rozhodovací proces. Přestože jsou činy jednotlivců ovlivňovány vnějšími faktory (hnacími silami) mezinárodního prostředí, největší vliv na jejich rozhodování má jejich osobnost. Pohled na svět, přesvědčení, osobní zkušenosti a ostatní idiosynkratické vlastnosti definují přístup jedince k zahraniční politice, kterou utváří. Proto se s v práci soustřeďuji na osobnost Tonyho Blaira, který byl podle mého názoru v letech 1997 až 2007 hlavním hybatelem zahraniční politiky Velké Británie a jednou z nejvýraznějších britských osobností od skončení druhé světové války.

V práci se snažím dokázat, že obnovení zmiňovaného zvláštního vztahu, respektive zapojení Velké Británie do války proti teroru na straně Spojených států, znamenalo přelomový okamžik pro britskou diplomacii. Blairovo úsilí o vytvoření mostu mezi Evropou a USA ale nebylo dovedeno do úspěšného konce. Naopak snaha o to, aby Británie měla silné postavení v Evropské unii i na druhé straně Atlantiku, vedla k izolaci ostrovního státu. Tony Blair nevezal řádně v potaz širší geopolitické implikace a přecenil svůj vliv jak na amerického prezidenta, tak na své evropské protějšky. Podle mého názoru toho znamená, že už ve své podstatě neexistuje „zvláštní vztah“ mezi Spojenými státy a Velkou Británií. Na jedné straně je to z toho důvodu, že přístup Bushovy administrativy k Velké Británii ukázal, že zvláštní vztah nemá pro USA již takový význam, jako měl za studené války, a že USA udržují speciální vazbu i s jinými zeměmi (Izrael, Kanada). Ve vztahu k Evropě, i přes snahy Blaira, se z Británie nestal „aktivní“ člen Společenství a nepřetvořil se obraz Spojeného království jako „nepříjemného partnera“. Zejména Francie anglo-americké spojení brala jako zradu evropské integrace a snahu kontinent rozštěpit. Zmiňovaný přístup vedl, kromě britských výjimek z eurozóny, k zhoršení vyjednávací pozice Velké Británie. Kromě vztahu s Evropou a Amerikou mělo 11. září vliv také na koncept New Labour a na

etické dimenze zahraniční politiky. Zapojení do války v Iráku vyvolalo nejenom mezi veřejností, ale i odborníky diskuze o tom, zda existuje něco jako liberální intervence, zda je možné prosazovat humanitární cíle pomocí ozbrojených sil či zda mají západní státy právo zasahovat do vnitřních záležitostí jiného státu při podezření na porušování lidských práv či ohrožení své země.

Vzhledem k omezenému rozsahu práce se věnuji pouze třem oblastem zahraniční politiky, které pokládám za nejdůležitější a nejmarkantnější během třech funkčních období Tonyho Blaira.

Stěžejním zdrojem práce se staly publikace britského historika a životopisce Tonyho Blaira, sira Anthonyho Francise Seldona – *Blair's Britain* a *The Blair Effect*, které pokrývají období vlády a odkaz Tonyho Blaira jak na domácím poli, tak i mezinárodním. V práci čerpám pouze z kapitol, které se soustřeďují na zahraniční politice. Dalším významný zdroj představují díla *British Foreign Policy: The New Labour Years* (editoři Oliver Daddow a Jamie Gaskarth), která se zabývá zapojením Velké Británie ve válce proti teroru a etickou dimenzi zahraniční politiky, a *British Foreign Policy under New Labour* autora Paula D. Williamse. Pro pochopení osobnosti Tonyho Blaira a jeho přístupu k zahraniční politice jsem použila knihu *Blair Identity*, která dobře mapuje pozadí, které stálo za jednotlivými rozhodnutími premiéra.

Zdroje pro jednotlivé kapitoly jsem doplnila odbornými články, které se věnují danému tématu.

1. Velká Británie a Spojené státy - britský buldok, nebo americký pudl?

Mluví-li se o zahraniční politice Velké Británie, jedním z nejdůležitějších aspektů je „zvláštní vztah“ ostrovního království se Spojenými státy. Toto anglo-americké spojení vychází se společných sdílených hodnot, strategických a bezpečnostních zájmů, historie a kultury a rozvinulo se zejména během druhé světové války. Poprvé byl termín použit Winstonem Churchillem v jeho slavném Fultonském projevu. Během studené války se Velká Británie stala důležitým spojencem Spojených států. Po rozpadu Sovětského svazu a konci studené války nastala otázka, zda i v tomto novém mezinárodním prostředí má udržování zvláštního vztahu pro Spojené státy smysl. Po nástupu Tonyho Blaira do premiérského křesla došlo k oživení tohoto vztahu.¹ Přestože termín „zvláštní vztah“ je více používán Velkou Británií a nejedná se o jediný zvláštní vztah, který USA udržují (e.g., Izrael, Kanada), podle mého názoru během vlády Tonyho Blaira se opravdu může mluvit o speciálním „zvláštním vztahu“, který po 11. září 2001 prošel výraznou proměnou. Přístup Bushovy administrativy k ostrovnímu státu před invazí do Iráku ukázal limity, který tento vztah má, a nastolil otázku, zda je v současném světě nových geopolitických premis a výzev možno tuto vzájemnou vazbu vůbec ještě uchovat. Následující odstavce vysvětlují proměnu vztahu a jeho roli v politickém smýšlení Velké Británie před a po útocích, k nimž došlo v září 2001 v New Yorku a Washingtonu, D.C.

1.1 Období 1997 až 2001 – speciální „zvláštní vztah“?

Tony Blair a New Labour si vytyčili jako jeden z cílů své zahraniční politiky znovuoživení vztahu, čímž se tato politika odlišovala od „Old Labour“, která se stavěla proti zahraniční politice USA.² Velká Británie se měla stát „mostem“ mezi Amerikou a Evropou, jak načrtl Blair ve svém proslovu, který se jako jeden z prvních dotýkal

¹ David Reynolds, A „special relationship“? America, Britain and international order since the Second World War

² více o historii přístupu Labouristické strany ke Spojeným státům v Mark Phythian, From Asset to Liability: Blair, Brown and the „special relationship“, 189-192 v Oliver Daddow a Jamie Gaskarth eds., *British Foreign Policy: The New Labour Years* (Palgrave Macmillan: 2011) a David Gowland, Arthur Turner, Alex Wright, *Britain and European Integrations since 1945: On the Sidelines* (Routledge: 2010).

zahraniční politiky Spojeného království.³ Tato idea nebyla v britském zahraničním myšlení zcela nová, ale Blairova administrativa, na rozdíl od předchozích vlád, ji postavila do středu vztahu se Spojenými státy a Evropou:

„Náš cíl by mělo být prohloubení našeho vztahu se Spojenými státy na všech úrovních. Jsme mostem mezi Spojenými státy a Evropou. Využijme toho.“⁴

Blair se snažil pro tuto myšlenku získat i zbytek Evropy, kdy argumentoval s tím, že zmiňovaný přístup zabrání izolacionistickému směru americké politiky a poskytne pozitivní výsledky pro kontinent i supervelmoc.⁵ O přístupu Evropské unie k tomuto pojetí transatlantických vztahů a roli Británie se podrobněji věnuje následující kapitola.

Důležitý aspekt zvláštního vztahu mezi Spojeným královstvím a USA představoval osobní vztah britského premiéra a amerického prezidenta. Po nástupu Billa Clintona do úřadu v roce 1992 došlo k ochlazení vztahu s konzervativní Majorovou administrativou. Po Blairově volebním vítězství se mezi oběma vůdci utvořilo přátelství, které se podle Dumbrella dá přirovnat k přátelství mezi Margaret Thatcherovou a Ronaldem Reaganem, zejména pro ideologickou blízkost obou politiků (Blair se při vytváření ideologické platformy New Labour v mnohém inspiroval u Clintonových Nových Demokratů a společná byla i myšlenka Třetí cesty). Trhlinou v tomto vztahu byl rozpor ohledně Kosova a zapojení pozemních sil v roce 1999 (americký prezident se je zdráhal použít), který ale nijak významněji nenarušil uvedený zvláštní vztah.⁶

Před odchodem z Bílého domu Clinton poradil britskému premiérovi, aby se pokusil navázat přátelství i s novým nastupujícím prezidentem, republikánem Georgem Walkerem Bushem. Ostatně Blairovi tento způsob diplomacie – z očí do očí, přímé

³ Zajímavostí a trochu i ironií osudu je, že v předvolebním období a v prvním období Tonyho Blaira nezaujímal zahraniční politika v jeho agendě významnější postavení. Byla součástí „třetí cesty“ a měla tedy i odlišit New Labour od „Old Labour“.

⁴ projev Tonyho Blaira, 10 November 1997

⁵ John Lune, Vaughne Miller a Ben Smith, British foreign policy since 1997, (House of Commons research paper, 2008) staženo z www.parliament.uk/briefing-papers/rp08-56.pdf 20. června 2014.

⁶John Dumbrell, *A Special Relationship: Anglo-American Relations in the Cold War and After* (Palgrave Macmillan: 2006), 142

jednání mezi dvěma představiteli států - vyhovoval a do značné míry vysvětluje i premiérovu následnou reakci na 11. září: být po boku nového amerického prezidenta.⁷

Po zvolení Georga W. Bushe prezidentem vyvstali na opačné straně Atlantiku obavy, že se Spojené státy uchýlí k izolacionistické politice, což ale vyvrátily události následujících měsíců. Na začátku prezidentského úřadování se Bush snažil zemi nevázat v multilaterálních „riskantních podnicích“ (například odmítnutí podpisu Kjótského protokolu). Britský premiér, který v té době započal po svém znovuzvolení druhé funkční období, hodlal pokračovat v prohlubování a udržování zvláštního vztahu.⁸

Prvním krokem bylo navázat s konzervativním americkým prezidentem přátelský vztah, což se povedlo hned na prvním setkání v Camp Davidu v únoru 2001. Mezi Blairem a texaským konzervativcem se, i přes zjevnou ideologickou vzdálenost, vyvinulo nečekané přátelství založené na sdílených hodnotách (například společná křesťanská víra). Tyto hodnoty je také po útocích 11. září přivedly na společnou válečnou stezku, po které kráčeli i během válek v Afghánistánu a Iráku.⁹

1.2 Období 2001 až 2007 – Velká Británie jako přívěšek Spojených států?

Po teroristických útocích 11. září 2001, které byly prvním útokem na americké půdě vnějšího původu od roku 1812, se změnila zahraniční politika Spojených států – zaměřila se na válku proti terorismu, vzrostly výdaje na obranu a Bushův izolacionismus se s nadsázkou řečeno zhroutil stejně rychle jako věže Světového obchodního centra.

Demonstrací budoucího směřování americké zahraniční politika byla i tzv. Bushova doktrína. Blair přijal část této rétoriky, ale z jiných důvodů. Chtěl zajistit, že se USA nestanou ve „válce proti teroru“ (war on terror) osamělým renegátem, budou hledat spojence a vytvářet aliance a neuchýlí se k neuváženému jednostrannému jednání. Hlavním cílem britského premiéra, podle jednoho z jeho nejbližších spolupracovníků, bylo, aby:

⁷ Phythian, *From Asset to Liability*, 195.

⁸ Seldon, *Blair's Britain*, 605-611.

⁹ Dyson, *Blair Identity*, 84-87.

„Spojené státy cítily, že nejsou samy a že mají přátele, kteří budou stát po jejich boku. Bylo nám nade vše jasné, že to, jak Američané zareagují na tyto útoky, určí jejich vztah se zbytkem světa a Blair věřil, že klíčové je, abychom byli součástí tohoto rozhodování.“¹⁰

Druhý den pod útocích, 12. září, na tiskové konferenci Blair mluvil o tom, že teroristické útoky nejsou útokem jenom na Ameriku, ale jsou útokem na celý demokratický svět a tón projevu se nesl v duchu nevyhnutelného souboje dobra proti zlu. Blair se nebál sáhnout po takto vyhraněných označeních (dobro a zlo, my versus nepřátelé), i když ostatní členové kabinetu a vlády se zdráhali takto ostentativní mrazivo používat.¹¹

Ostatně veškerou svoji pozornost během období od teroristických útoků po invazi do Iráku věnoval Blair snaze o ovlivnění amerického obrazu na mezinárodním poli, kdy se stal poslem zvěstujícím světu o Bushově reakci na útoky. Podle Dysona měl premiér během šesti týdnů padesát čtyři setkání s vysokými světovými představiteli a urazil ve světě přes 65 000 kilometrů.¹² Blair se snažil získat podporu pro americkou věc v Afghánistánu i v Sýrii, Saudské Arábii, Jordánsku a Gaze, ale diplomaticky pohořel.¹³

Zapálení, s jakým se Blair postavil na stranu Spojených států, vycházelo i z premiérovi touhy být mentorem nezkušenému americkému prezidentovi a plynulo i z dojmu toho, že Británie je „Řecko pro americký Řím“.¹⁴ Bylo zřejmé, že Blair problém chápe v podstatě černobíle, o čemž svědčí mj. používání nediplomatických citově zabarvených silných výrazů. Po předchozích zkušenostech mu nebyla cizí ani zásada, že s diktátory

¹⁰ citováno z Blair's identity, 77.

¹¹ stanley d. braun 73

¹² Stephen Benedict Dyson, *Blair Identity: Leadership and Foreign Policy* (Manchester University Press: Manchester, 2009),81.

¹³ Dyson, *Blair Identity*, 78.

¹⁴ Jason Ralph, A Difficult Relationship: Britain's „Doctrine of International Community“ and America's „War on Terror“, 123 v Oliver Daddow a Jamie Gaskarth eds., *British Foreign Policy: The New Labour Years* (Palgrave Macmillan: 2011)

se nevyjednávává. Svou roli bezpochyby sehrála i reminiscence Britského impéria a světové, když ne hospodářské, tak geopolitické a vojenské velmoci.

Premiér se snažil využít svého vlivu na amerického prezidenta, aby Bushovu pozornost přesunul k řešení širších souvislostí mezinárodního terorismu, což podle britského premiéra bylo například řešení palestinsko-izraelského konfliktu. Ten britský premiér považoval za jeden ze zdrojů mezinárodního terorismu a jeho vyřešením podmiňoval vymýcení teroristického nebezpečí. Naléhal na amerického prezidenta, aby muslimskému světu ukázal, že válka proti terorismu není míněna jako křížová výprava proti islámu.¹⁵

Neúspěchem skončila i snaha premiéra zapojit amerického prezidenta do multilaterálních koalic. Unilaterální vidění světa přetrvalo u prezidenta Bushe i po 11. září, navíc bylo rozšířeno o globální pojetí války proti terorismu. Blairovo chápání smyslu aliancí bylo velmi odlišné od Bushova. Zatímco se předseda britské vlády snažil přesvědčit prezidenta, že nejefektivnější je jednat v koalici, kde se berou v potaz názory a postoje ostatních členů, Bush zastával názor, že koalice drží pohromadě jedině tehdy, když je pod silným a jednoznačným vedením jednoho státu, který dá najevo jasně své cíle a odhodlání jich dosáhnout. Spojené státy také spatřovaly v případných ostatních koaličních partnerech spíše překážku, která by mohla bránit přímému prosazování amerických zájmů. Odrazilo se to i v odmítnutí vojenských jednotek ostatních členských států NATO kromě britských (které stejně ale byly vyloučeny z rozhodovacího procesu).¹⁶

Přestože Tony Blair dosáhl dílčích úspěchů a do agendy prezidenta Bushe vsunul část své, otázkou zůstává, nakolik to byla jeho zásluha a nakolik to bylo zásluhou například Powella. Přesto je ale jasné, že britský ministerský předseda přecenil svůj reálný vliv na amerického prezidenta.

Důležitým aspektem k pochopení reakce Tonyho Blaira a potažmo Velké Británie a vlivu teroristických útoků na přístup k zahraniční politice je jak nastínění toho, jak Blair vnímal tyto útoky, na základě realistického přístupu k zahraniční politice, tak pochopení postojů a pohledů na svět britského premiéra. Z realistického přístupu - nejdůležitější

¹⁵ Dyson, *Blair Identit*, 71-76.

¹⁶ *Ibid*, 78, 89.

velmoc ve světovém řádu byla napadena a bylo jasné, že vojensky odpoví. Bezpečnost Velké Británie závisela na mezinárodním systému, kde garantem bezpečnosti byly právě Spojené státy a Spojené království bylo tradičně jejich blízkým spojencem. Pokud by se tedy reakce USA na útoky vymkla kontrole mezinárodního systému a hrozilo by, že by se mezinárodní systém narušil, byly by ohroženy i životní zájmy a bezpečnost Velké Británie. Bylo tedy samozřejmostí, že se Spojené království snažilo stát po boku USA a snažit se usměrnit a ovlivnit jejich následnou reakci.

Také již šest měsíců před 9/11 Blair považoval Afghánistán za zdroj nebezpečí pro britské zájmy a uvědomoval si hrozbu, kterou znamenají *failed states* pro mezinárodní systém – v těchto státech se snadněji mohly uchytit teroristické skupiny a lépe z nich operovat. Blair tedy považoval mezinárodní terorismus za stejnou hrozbu pro Velkou Británii jako pro Spojené státy:

„Pokud je terorismus hrozbou 21. století, Británie by tu měla být od toho, aby mu čelila, a to nikoli proto, že bychom byli salonními psíky Ameriky, ale protože tím, že se Británie bude hrozbou zabývat, se stane bezpečnější.“¹⁷

Přestože Blair cítil, že Taliban i al-Kajdá znamenají nebezpečí pro světový systém a že je v plánech Bushe se vypořádat jak s Irákem, tak Afghánistánem, přesvědčil amerického prezidenta, aby se nejprve soustředil na Afghánistán. Blair po zkušenostech z Kosova (viz třetí kapitola) předpokládal, že se bude jednat o obdobnou krátkodobou akci, při níž USA plně využijí jednoznačnou technickou převahu.

Po invazi do Afghánistánu se Blair snažil upozornit Bushe na nutnost jak širší strategie pro Střední východ, tak rozvíjení mírové procesy. Blair tímto krokem sledoval hned dva cíle. První představoval samotný výsledek, který měl terorismus zcela vykořenit. Druhým cílem se stala neutralizace opozice proti válce, která se objevila v Labouristické straně.¹⁸

Jak již bylo zmíněno, Blair jako jeden ze základních zdrojů terorismu vnímal izraelsko-palestinský konflikt. Chtěl v tomto případě využít svého vlivu na prezidenta Bushe a přimět ho k nátlaku na Sharonovu vládu. Konflikt mezi židovským státem a Palestinou

¹⁷ Robin Nibblet, „Choosing between America and Europe: a new context for British Foreign Policy“ *International Affairs* 83 č.4 (2007): 627-64 <http://www.jstor.org> (staženo 2.července 2014)..

¹⁸ Daddow, *British Foreign Policy*, 129-135, 200-201.

Blair vnímal optikou konfliktu v Severním Irsku. Teroristické útoky podle Blaira nabízely možnost vytvořit v globálním měřítku nový, morální svět. Krokem k tomu měla být i „cesta/cestovní mapa k míru“ (*road map for peace*). Ale k efektivnímu nátlaku na Sharona a Likud potřeboval americkou podporu. Opět ale přecenil jednak svůj vliv na politiku Washingtonu, ale i roli, kterou hrála otázka Izraele na americké domácí scéně. Víru v ovlivnění přístupu Spojených států k Izraeli navíc nesdíleli ani ostatní členové Blairova kabinetu – jak se vyjádřil nejmenovaný člen Foreign Office: „To spíš dříve zamrzne peklo, než Bush půjde tvrdě na Sharona“.¹⁹

Přecenění svého vlivu na politiku Washingtonu nakonec způsobilo, že britský premiér podporoval válku vedenou Spojenými státy v opozici ke zbytku „staré“ Evropy, kdy jeho postavení nebylo srovnatelné s americkým protějškem, ale spíše se sanžilo dodat americkému zásahu punc legitimní a legální operace. Tato role se dá přirovnat k roli, kterou hrál premiér Wilson při podpoře Lyndona Johnsona a vietnamské války. Jednalo se o politickou podporu, jelikož vojenskou Spojené státy nepotřebovaly. Rumsfeld dokonce přímo řekl, že kdyby Londýn invazi nepodpořil, Spojené státy by do toho šly samy.²⁰

1.3 Vliv 11. září

Pro pochopení zapojení Velké Británie do války proti terorismu po 11. zářím je důležitým, ne-li klíčovým aspektem vztah Blaira s Bushem a to, do jaké míry byl ovlivněn Blairovou osobností.²¹

Okamžitá reakce britského premiéra na teroristické útoky se nikterak nelišila od stanovisek ostatních evropských představitelů. Odlišné bylo absolutní odhodlání a jistota, s kterými se zapojil do války proti terorismu a přejal část americké rétoriky. Z realistického pohledu na přístup k zahraniční politice vyplývá jednoznačné vysvětlení. Taliban a al-Kajdá představovala nebezpečí pro bezpečnost Velké Británie, tudíž byl

¹⁹Michael Clarke, *Foreign Policy* v Seldon, *Blair's Britain*, 606-609.

Patrick Porter, „Last Charge of the Knights: Iraq, Afghanistan and the special relationship“, *International Affairs* 86 č.2 (2010): 355-375 <http://www.jstor.org> (staženo 17.července 2014).

²⁰ Phythian, *From Asset to Liability*, 196-197.

²¹ Dyson, 81.
Alasdair Blair, *From European to Atlantic visions: British foreign policy 1997-2010* (staženo z <http://ssm.com/abstract=2085596> dne 2. července 2014).

ohrožen nejzákladnější národní zájem – přežití státu. Co ale nelze vysvětlit realistickým přístupem, je míra zapojení Velké Británie. Zde je možné identifikovat čistě „blairský“ rys. Kromě fyzického odstranění nebezpečí ve formě radikálních muslimských skupin měla Velká Británie šanci vytvořit nový světový řád, kde by se tato nebezpečí eliminovala. Zapojení Velké Británie do války proti teroru byla přirozená věc a podle Dysona „Britská podpora Spojených států, která následovala po teroristických útocích a podpora války s Afghánistánem byla něco, co by udělal každý premiér s ohledem na strategické úvahy. Charakter a rozsah této podpory je něco, co může být jednoznačně spojováno s osobností Blaira.“²²

Blairovo odhodlání zapojit se do války proti terorismu bylo založeno nejenom na realistických a pragmatických předpokladech (nutnost stát v národním zájmu po boku jediné supervelmoci), ale i na morálních a ideologických pohnutkách. Bushův výrok, že zbytek světa je buď s USA, nebo proti nim, vyvolal mezi mnoha britskými politiky obavy o zjednodušování celé situace. Přesně ale odpovídal Blairově černo-bílému vidění světa. S Bushem ho pojilo i přesvědčení o tom, že se musí za každou cenu konat dobro a netolerovat zlo. To vycházelo ze sdílené křesťanské víry, ale i z Blairova pojetí zahraniční politiky, o kterém pojednává podrobněji třetí kapitola.

I přes to, že Blair a Bush pocházeli z ideologicky odlišných politických stran, někteří autoři hovoří o Blairově přibližování se k neokonzervatismu po 11. září.

Zapojením Velké Británie do války proti terorismu na straně Spojených států se změnilo nejenom priority a cíle její zahraniční politiky, ale i prostředky, kterými jich mělo být dosaženo. Nejvyšší důležitost se v zahraniční politice přisuzovala boji proti terorismu, respektive podpoře válce proti teroru vedené Spojenými státy. Došlo tedy i k jistému obnovení zvláštního vztahu ostrovního státu a transatlantické velmoci. Teroristické útoky ale zároveň ukázaly, že tento vztah v nové geopolitické realitě nemá stejný rozsah a možnosti jako po skončení druhé světové války a během studené války.

Vztah se Spojenými státy se pod New Labour měl stát pro Velkou Británii výhodou – měl pomoci budovat vliv v Evropě a postavit Británii do srdce Evropy (více následující kapitola) a měl zajistit šíření společných hodnot – demokracie, svobody a práva v západním pojetí. Na konci vlády Tonyho Blaira se z něj ale stala přítěž, která „vedla

²² Dyson, *Blair Identity*, 98.

vládu k účasti ve válce, která rozdělila národ, podkopala volební podporu straně, izolovala Británii od Evropy, sloužila jako pobídka pro islámské teroristy a sehrála významnou roli v nahodání důvěry v britské politiky“.²³

11. září ukázalo, že se v podstatě zvláštní vztah od dob druhé světové války nezměnil, tedy alespoň jeho pojetí Velkou Británií, co se ale změnilo, byl kontext – tedy svět, ale i druhá strana, Spojené státy. Tento zvláštní vztah je pro USA jen jedním z mnoha, už se netěšil takové exkluzivitě, jelikož pro USA není Evropa už ve středu dění jako byla během studené války. Stejně jako koncept „železné opony“ Winstona Churchilla byl zavát pískem času.²⁴

2. Velká Británie a Evropská unie – most, nebo propast?

Evropská problematika a otázka přístupu k evropské integraci rozdělovala nejenom britskou politickou sféru, ale i samotnou Labouristickou stranu po několik desítek let. Nelze hovořit o plynulém vývoji uvnitř strany od odmítavého postoje, který strana zaujala na počátku integračního procesu, až k proevropskému přístupu na začátku Blairova funkčního období.²⁵

Přerod strany v proevropskou započal s pragmaticky smýšlejícím Neilem Kinnockem v čele strany a urychlil se s nástupem Johna Smitha jako předního labouristického politika. Po jeho smrti v roce 1994 zaujal vedoucí pozici ve straně Tony Blair a pokračoval v tomto nastaveném kurzu.²⁶

Než se Tony Blair chopil svého premiérského úřadu v roce 1997, slíbil, že se mu podaří to, v čem jeho předchůdci selhali – dostane Velkou Británii do „srdce Evropy“.²⁷

²³ Phythian, *From Asset to Liability*, 188.

²⁴ Simon Tate, „The high wire act: a comparison of British transatlantic foreign policies in the Second World War and the war in Iraq 2001-2003“ *Area Vol 41* č.2 (2009): 207-218 <http://www.jstor.org> (staženo 2.července 2014).

²⁵ více o vývoji a změnách postoje Labouristické strany k integraci v Julie Smith, „A Missed Opportunity? New Labour's European Policy 1997-2005“ *International Affairs, Vol 81*, č. 4 (2005): 709-721 <http://www.jstor.org> (staženo 2.července 2014).

²⁶ David Gowland, Arthur Turner, Alex Wright, *Britain and European Integrations since 1945: On the Sidelines* (Routledge: 2010),142-143.

²⁷ Zajímavostí je i „osobní“ přerod postoje Tonyho Blaira – během referenda 1957 prý hlasoval pro setrvání v Evropských společenstvích (ES), zatímco v roce 1983 podporoval oficiální postoj

2.1 Období 1997 až 2001 – New Labour, nová Evropa?

Jedním z aspektů „třetí cesty“ byla reforma nejenom vlastní labouristické strany, ale i Evropy, respektive nový přístup k evropské problematice, který měl stranu odlišit jak od Konzervativní strany, tak i od tzv. „Old Labour“ a zároveň překlenout psychologickou propast Lamanšského kanálu.²⁸ Ve volebním manifestu strany se píše, že:

„Po chaosu posledních šesti let se postavíme za zájmy Británie, ale i víc než to, povedeme kampaň za reformu v Evropě. Evropa nefunguje tím způsobem, který tato země a sama Evropa potřebuje. Ale vést znamená angažovat se, být konstruktivní, být schopný prosadit vlastní způsob.“²⁹

Na rozdíl od svých předchůdců měl Blair lepší pozici – jeho vláda nebyla vnitřně rozpolcená otázkou přístupu k Evropě a měl většinu v parlamentu. Sice za sebou neměl zkušenost hrůz druhé světové války, přesto se zdál být přesvědčeným, ale nesentimentálním Evropanem s pragmatickým přístupem k evropské integraci. Ostatně zbylé členské státy jeho nástup vnímaly pozitivně a zdálo se, že se Blair stane nejvíce proevropským britským premiérem od dob Edwarda Heatha.³⁰

I přes „nový“ přístup k procesu evropské integrace (snaha o aktivní politiku a oceňování výhod plynoucí ze členství), lze v evropské politice vystopovat odkaz předcházejících vlád a tradičního euroskeptismu – preference mezivládní spolupráce, široké liberální ekonomické spolupráce a atlanticismus.³¹

Krátce po svém nástupu do čísla 10 Blair podepsal amsterodamskou smlouvu a připojil Spojené království se k sociální chartě. Přestože bylo jasné, že Blair svůj slib umístit ostrovní stát do středu dění na evropském kontinentu myslí vážně, mělo na jeho vývoj vliv několik činitelů domácí scény. Postupem času se objevil spor uvnitř Labouristické strany o zavedení eura a propukly i spory mezi předními představiteli strany (Brown byl

Labouristické strany, tedy snahu o vystoupení z ES.

²⁸ Ian Bache and Neill Nugent, *Europe* v Anthony Seldon, *Blair's Britain 1997 – 2007* (Cambridge University Press: Cambridge, 2007), 529-531.

²⁹ 1997 election manifesto

³⁰ Andrew Geddes, *The European Union and British Politics* (Palgrave Macmillan: 2004), 88.

³¹ Oliver Daddow, „Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain“ *The British Journal of Politics and International Relations* vol 15, (2013): 210-227.

méně nakloněn EU, zatímco Cook byl velmi proevropsky založen). Blair se také snažil vypořádat s euroskepticky naladěnými médii a britským veřejným míněním. Premiér, pokud chtěl být znovu zvolen, musel dobře kalkulovat a balancovat mezi tím, jak si udržet podporu na domácí frontě, utišit hlasy v Labouristické straně volající po větší integraci a naklonit si evropské kolegy. Jak se zdálo, bylo mnohem snadnější „prodat“ obraz Británie jako zainteresovaného státu EU na kontinentu, než na domácí půdě. To ostatně ukázaly i volby do Evropského parlamentu v roce 1999, kdy volební účast byla 25 % a zvítězila Konzervativní strana.³²

I přes to, že se na Blaira často pohlíženo jako na „evropsky nezkušeného“, premiér se v prostředí evropské politiky rychle aklimatizoval. Na počátku roku 1998 deklaroval program „postupné změn“ (*step change*). Bilaterální kontakty britských ministrů, poslanců, ale i úředníků s protějšky v členských a kandidátských zemích EU měly pomoci pochopit evropskou problematiku a najít Británii spojence, kteří by zlepšili ostrovní monarchii vyjednávací pozici.³³

Důležitým krokem, kterým Británie převzala iniciativu na evropském poli, byla francouzsko-britská dohoda ze Saint-Malo uzavřená v prosinci 1998. Reakce Clintonovy administrativy byla velmi chladná, jelikož se ho dotklo, že Blair s ním předem tento záměr neprojednal. Obvinil také Evropskou unii, že se snaží Washington odstavit a oslabit NATO. Britové se snažili Američany přesvědčit, že tato akce nemá účel oslabit Severoatlantickou alianci a že Evropa povede vlastní operace jenom v případech, kdy USA nebudou chtít angažovat.³⁴

Do parlamentních voleb roku 2001 šla Labouristická strana s manifestem, ve kterém hodnotila výsledky svého slibu z roku 1997:

„dát Británii evropské vedení, které Británie a Evropa potřebuje. Labouristé úspěšně vyjednávali za Británii v Evropě. Náš rabat je ochráněn, rozšíření na cestě kupředu. Vedli jsme debatu o evropské ekonomické reformě a o vytváření evropské obranné kapacity pramenící ze struktur NATO.“

V manifestu strana dále potvrdila své odhodlání budovat pozici v Evropě:

³² Seldon, *Blair Britain*, 541

, gowland 143

³³ Dunn, *British Foreign Policy*, 92-94.

³⁴ Anthony Seldon, Dennis Kavanagh, eds., *The Blair Effect* (Cambridge University Press :Cambridge, 2005), 364.

„Labouristé věří, že Evropa přináší Británii užitek. Náš argument je, že pokud je Británie silná v Evropě, je silná i ve zbytku světa,“

a opakovala i svoji pozici jako mostu mezi Evropou a USA:

„Odmítáme pohled těch, kteří tvrdí, že si musíme vybrat mezi Evropou a Spojenými státy. Měli bychom zůstat neochvějným spojencem a přítelem USA: ale k Evropě se neobrátime zády.“³⁵

Přesto ale téma Evropy nebylo během volební kampaně nejdůležitějším, jelikož britští voliči nepovažovali tuto problematiku za (prioritu měla domácí otázky jako zdravotnictví či školství) a lídr Konzervativní strany William Hague během své kampaně „odpočítával“, kolik dnů zbývá do záchrany libry.³⁶

S rokem 2001 přišla také změna v Bílém domě. Nástup prezidenta byl v Evropě přijat s pochybnostmi o budoucím unilaterálním směřování americké zahraniční politiky, bez ohledu na názor evropských politiků. Obavy se ještě zesílily poté, co jistý spolupracovník z Bushovy administrativy kritizoval evropskou integraci a snahu o vytvoření společné obranné politiky jako úsilí odsunout Ameriku stranou a podkopat NATO. Jedině na Powella pohlížela Evropa jako na někoho, kde je ochotný přistoupit na multilaterální jednání.³⁷

2.2 Období 2001 až 2007 - „nová“ a „stará“ Evropa?

Přestože po útocích většina čelních představitelů Evropské unie a NATO vyjádřila svoji podporu Spojeným státům, francouzský deník *Le Monde* dokonce hovořil o tom, že všichni jsou nyní Američany (*nous sommes tous Américains*), a odsoudila terorismus, znamenala tato historická událost zlom ve vývoji vztahu ostrovního státu s kontinentální Evropou.³⁸

Obnovení zvláštního vztahu s USA, Bushovo přijetí nabídky pomoci od britského premiéra a odhodlání, s jakým se Blair vrhl na upevňování a posilování anglo-

³⁵ volební manifest strany 2001, staženo z www.labour-party.org.uk dne 10. června 2014.

³⁶ Seldon, *Blair's effect*, 366.

³⁷ 149 special relationship, 149

³⁸ Braun, 74.
Seldon, *Blair's effect*, 368.

amerického vztahu, vrhly stín pochyb na Blairovo „evropanství“ a zaujetí pro dění na kontinentu. Jelikož se přehodnotily zahraničněpolitické priority Velké Británie a pozornost Tonyho Blaira se upírala směrem přes Atlantik, klesla i ESDP na žebříčku priorit ostrovního státu.

Největší rozpor mezi evropskými státy, zejména mezi „velkou trojkou“ (Francie, Německo, Velká Británie), přinesla invaze do Iráku. I přes deklarovanou podporu Spojeným státům začal Chirac s postupem času vnímat celou válku v apokalyptických souvislostech. Během německých voleb roku 2002 se kandidáti levice i pravice snažili volby vyhrát s tvrzením, že v případě války s Irákem zachovají neutralitu. Propast, kterou měl britskou most překlenout, se začala prohlubovat.³⁹

Před invazí v roce 2003 se objevila možnost, že se vytvoří nová rovnováha sil v EU. Velká Británie, jak již bylo řečeno, podporovala rozšiřování integračního seskupení i proto, že kandidátské státy byly proatlanticky zaměřené. Velká Británie, Dánsko, Itálie, Portugalsko a Španělsko spolu s nečlenskými zeměmi Polskem, Maďarskem a Českou republikou podepsaly článek, který podporoval americko-britskou interpretaci rezoluce 1441 OSN. Tento akt se stal počátkem procesu vytváření „staré“ a „nové“ Evropy (tento proces nedospěl do řádného konce, jelikož mezi Velkou Británií a novými státy vyvstaly spory hlavně ohledně společného rozpočtu EU). Označení „stará“ Evropa, které použil americký ministr obrany Donald Rumsfeld, ještě více podnítilo francouzská podezření z toho, že Velká Británie ve spolupráci s USA úmyslně rozděluje Evropskou unii.⁴⁰

Rozdílný postoj k Iráku zastínil i to, že se Velká Británie nepřipojila k euru. Podle Seldona:

„Přestože zpočátku více členských států EU sympatizovalo s postojem Spojených států a Spojeného království vůči Iráku než bylo proti němu Blairovo stanovisko prohloubilo politické rozdělení mezi ním a některými velmi významnými špičkovými politiky EU...Na rozdíl od jednotné měny nesl postoj Británie k válce jasnou Blairovu osobní stopu.“⁴¹

³⁹ special relationship, 153

⁴⁰ Bache, Nugent, *Europe*, 535-543

⁴¹ Seldon, *Blair's Britain*, 534.

Vztah Bushe a Blaira byl s postupem času evropskými politiky vnímán jako vztah pánslužebník. Tento pohled se ještě více upevnil po summitu G8 ve skotském Gleneagles, kdy Bush pozdravil Blaira familiárním „Hej, Blaire!“.⁴² Prezident Chirac dokonce obvinil Velkou Británii z toho, že se snaží podkopat společnou zahraniční politiku Evropské unie. Německý kancléř Schröder hovořil o tom, že provoz na britském mostu je čistě jednosměrný.⁴³

Spolu s narůstající opozicí vůči válce v Evropě, ale i na domácí scéně, podle Younga hrozilo, že místo toho, aby se „Velká Británie stala hlasem Evropy v Americe a hlasem Ameriky v Evropě, se stane slabým hlasem s minimem posluchačů na obou stranách“.⁴⁴ Británie se podle něj ocitla v takové evropské izolaci, jako nikdy předtím.

Přesto ale, podle mého názoru, Británie v tak velkém odloučení od zbytku Evropských států nebyla. Odloučila se pouze od části zakladatelských států, nejvíce Francie. Velká Británie měla ale podporu nejenom zemí jako Rumunsko, Polsko a Bulharsko, ale i Španělska, Itálie a Nizozemska.

Navzdory rozporům, které v Evropě způsobila válka proti teroru, se našlo téma, ve kterém se Velká Británie postavila na stranu zbytku Evropské unie – ochrana životního prostředí. Napjatá situace mezi Londýnem, Berlínem a zejména Paříží zůstala po několik následujících let.⁴⁵

⁴² Gowland, *Britain and European Integration*, 173.

⁴³ Seldon, *Blair effect*, 150.

⁴⁴ *ibid* 154.

⁴⁵ *ibid* 155

Seldon, *Blair's Britain*, 535-538.

2.3 Vliv 11. září

Pro objasnění vlivu, který měly na britskou zahraniční politiku teroristické útoky a následování Spojených států ve válce proti teroru, se musí vzít v potaz opět víra Blaira ve svou dovednost ovlivňovat události a jisté přecenění vlastních schopností.⁴⁶ V premiérově pojetí měla silná vazba se zaoceánskou velmocí posílit i postavení Velké Británie v samotné Evropě, zvláště na poli bezpečnostní a zahraniční politiky. Již blízký vztah britského premiéra s prezidentem Clintonem vzbuzoval v některých předních státnících podezření o skutečném postoji Británie k Evropě. S nástupem prezidenta Bushe do úřadu sílily i obavy evropských představitelů o budoucím směřování americké zahraniční politiky. Bushovo odmítnutí podpisu Kjótského protokolu či deklarace toho, že nebude podporovat Mezinárodní trestní soud, byly evropskými politiky vnímány jako jasná zpráva o tom, že USA nehodlají s evropskými spojenci řádně konzultovat svoje záměry a snaží se izolacionisticky sledovat své vlastní zájmy a cíle.⁴⁷

Doba před útoky na newyorská Dvojčata a Pentagon se vyznačovala britskou značně aktivní proevropskou politikou, což je možné demonstrovat na deklaraci za St. Malo, Lisabonské strategii nebo aktivní podporou rozšiřování Evropské unie z Blairovi strany.⁴⁸

Navzdory tomu, že postavení Velké Británie v Evropské unii patřilo v jeho prvním funkčním období k prioritám Blairovy zahraniční politiky, tedy před teroristickými útoky, nelze jednoznačně nazývat toto období zaměřené evropsky, zatímco druhé a třetí období premiéra, tedy po 9/11, jako atlanticky orientované. Jak jsem již zmínila v kapitole věnované vztahu Velké Británie a Spojených států, Británie se chtěla stát mostem mezi Evropou a Amerikou. Podle Blaira mohla být Británie silná v Evropě jen za předpokladu, že bude mít silnou pozici ve Spojených státech a visa versa. Napětí, které se objevilo mezi Spojenými státy a zbytkem Evropské unie, zůstávalo příliš silné.

V uvedeném kontextu byla tedy chápána snaha Velké Británie o koordinaci spolupráce Evropské unie a USA negativně. Zejména Francie spolu s Německem vnímala nerovný vztah mezi americkým prezidentem a britským premiérem. Blair, který jednal jako misionář Bushe a zároveň chtěl být i poslíčkem mezi Evropou a USA, nedostával nic nazpět. Když během let 2002 a 2003 získávala invaze do Iráku, ať už s požehnáním

⁴⁶ Dyson, *Blair identity*

⁴⁷ Seldon, *Blair's Europe*, 540.

⁴⁸ Smith, „A missed opportunity?“, 707.

OSN či bez něj, konkrétnější podoby, Evropa se rozdělila do dvou táborů. Tím, že se britský premiér postavil do čela proinvazního tábora, si sám zbořil svůj most.⁴⁹

Přístup k Iráku zvýraznil i rozdílný přístup Velké Británie a Francie k tomu, jak se vyrovnat s hegemonií Spojených států. Řečeno slovy Dumbrella:

„(Irák) zvýraznil, že v určitých ohledech nespočíval klíčový rozdíl mezi Spojeným královstvím a Francií v prostředcích, ale v konečném směřování, zejména jak se co nejlépe angažovat ve vlivném posilování Spojených států v husté politické atmosféře po 11. září.“⁵⁰

Zatímco prioritou zahraniční politiky Velké Británie se stala spolupráce s USA hlavně v rámci NATO, která měla přinést pozitivní výsledky i pro Evropu, Francie se snažila vyvážit převahu USA posilováním konkurenceschopnosti Evropské unie. Dá se říci, že tažení proti válce v Iráku se pro Francii stalo úsilím proti unilateralismu Spojených států, což ještě více prohloubilo propast mezi ostrovním státem a zemí galského kohouta.

V roce 1997 se zdálo, že Velká Británie vstoupila do nové fáze svého vztahu s kontinentální Evropou – z „nepříjemného partnera“ (*awkward partner*)⁵¹ se stala aktivním členem. Tony Blair byl svými evropskými protějšky oslavován jako jeden z nejvíce proevropsky zaměřených premiérů. Současně i jeho vláda byla Evropě pozitivně nakloněna. Díky své popularitě mezi britskou veřejností se zdálo, že by kabinet mohl získat britské daňové poplatníky pro evropskou integraci, přijmout euro a postavit Británii do srdce Evropy. Na konci funkčního období se ale z Blaira stal snad nejvíce proatlanticky zaměřený premiér od konce druhé světové války a Velká Británie, a to jak veřejnost, tak média i parlamentní strany, snad nikdy předtím nebyla tak euroskeptická. Tato skutečnost zřejmě i nadobro pohřbila možnost referenda o přijetí evropské měny s kladným výsledkem. Uvedenou skutečnost zapříčinil zejména pokles obliby Tonyho Blaira v důsledku zahraniční politiky po 11. září a zapojení země do války, kterou většina britské veřejnosti nechápala.⁵² Řečeno slovy Gowlanda:

⁴⁹ Seldon, *Blair's Britain*, 540.

⁵⁰ Dumbrell, *Special Relationship*,

⁵¹ více v Stephen George, *An Awkward Partner: Britain in the European Community*

⁵² Gowland, *Britain and European Integration*, 172,

„Nenalezení zbraní hromadného ničení spolu s odhalenými týkajícími se pořídání špionážních akt ze září 2002, vyvolaly otázky, zda nebyla země zatažena do války na základě zavádějících informací... Stín, který padl na Blairovu pověst jako výsledek války v Iráku, posloužil po zbytek premiérského období k oslabení jeho morální autority, což ještě prohloubilo jeho těžkosti jak s Evropskou unií jako takovou, tak s návrhem ústavy EU.“⁵³

3. Intervencionismus – etická dimenze?

Pokud se hovoří o zahraniční politice Tonyho Blaira, jedním ze stěžejních přístupů je liberální intervencionismus. Již před nástupem Blaira do Downing Street diskurzem o směřování zahraniční politiky hýbala debata o tom, zda je možné spojit warfighting a peacekeeping, hard a soft power v jednom přístupu. Jak již bylo řečeno, Tony Blair spatřoval roli Velké Británie na zahraničním poli jako most mezi protiklady. Nejenom mezi Evropou a Spojenými státy, ale i mezi hard a soft power. Za touto myšlenkou stál hlavně jeho první ministr zahraničí Robin Cook, který chtěl zahraniční politiku Velké Británie rozšířit o „etický rozměr“ (*ethical dimension*). Toto chápání intervencionismu bylo za funkční období Tonyho Blaira podrobno zkoušeno hned několikrát. Labouristický premiér vyslal britské jednotky zasahovat na cizí území hned pětkrát během šesti let.⁵⁴

3.1 Období 1997 až 2001 – úspěch liberální intervence

Pro pochopení reakce Tonyho Blaira na útoky v USA je nutné podívat se podrobněji na jeho chápání intervencionismu a jeho místa a role v zahraniční politice. Na začátku prvního funkčního období doplnit Blair čelil velké výzvě – utvořit svůj vlastní náhled na zahraniční politiku. Blair byl v rámci zahraniční politiky téměř *tabula rasa*. Podle vlastních slov se sice vyznal v historii, ale neorientoval se v aktuálním dění.⁵⁵

„Naše zahraniční politika musí mít etický rozměr a musí podporovat volání ostatních národů po demokratických právech, na kterých sami trváme. Labouristická vláda postaví lidská práva do středu zájmu naší zahraniční politiky.“⁵⁶

⁵³ Gowland, *Britain and European integration*, 172.

⁵⁴ Seldon, *Blair Britain*, 610-614.

⁵⁵ Gunn, *British Foreign Policy*, 17-19

⁵⁶ citováno z Seldon, *Blair's Britain*.

Krize v Kosovu roku 1999 se stala zkouškou ohněm pro tuto etickou dimenzi zahraniční politiky, která v praxi bývá označována jako humanitární intervencionismus.
⁵⁷ Britský premiér obhajoval operaci Spojenecká síla (Allied Force) na základě etických důvodů (ochrana lidských práv), které jsou nadřazeny národním zájmům.:

„Toto je spravedlivá válka, založená ne na územních nárocích, ale na hodnotách. Všichni jsme nyní internacionalisté, ať se nám to líbí, nebo ne. Nemůžeme se otočit zády ke konfliktům a porušování lidských práv v jiných zemích, pokud chceme být i nadále v bezpečí.“⁵⁸

V tomto slavném projevu, předneseném v Chicagu v roce 1999, nastínil Blair také své pojetí intervencionismu.⁵⁹ Projev, skládající se z pěti částí⁶⁰, nastínil kritéria, která by měly být zvážena předtím, než se vojensky zasáhne do záležitostí či konfliktů probíhajících v cizích státech s cílem ochránit tamní obyvatelstvo. Tato doktrína „mezinárodního společenství“ (*doctrine of international community*) bývá některými autory označována přímo jako „Blairova doktrína“.⁶¹

Blair mluvil také o nových výzvách, které přináší svět po skončení studené války. Hovořil o vzájemné provázanosti, kdy zanikají hranice mezi domácí a zahraniční politikou a mezi národními zájmy a hodnotami. Vliv země se dá zvyšovat tím, že se šíří hodnoty, které její společnost zastává. Pro vyspělé, západní demokracie už neexistuje možnost držet se stranou světového dění a nezasahovat do něj.⁶²

Britský premiér se zpočátku dokonce domníval, že zásah v Kosovu přivodí jeho pád. Nakonec z celé události ale vyšel jako vítěz – mezinárodní společenství ocenilo jeho snahu o stabilizaci na Balkáně, Blair získal sebevědomí a renomé iniciativního vůdce a utvrdil se v tom, že liberální intervencionismus s ohledem na etickou dimenzi se stane jedním ze základních kamenů britské zahraniční politiky. Během rozhodování o politice ve vztahu Kosova se britský ministerský předseda naučil rozhodovat v úzkém kruhu

⁵⁷McCormack 108.

⁵⁸ Tony Blair, „international Community“ projev přednesený v Chicagu 1999 celý text projevu stažen z http://www.pbs.org/newshour/bb/international-jan-june99-blair_doctrine4-23/ dne 5. července 2014.

⁵⁹ Blair, projev v Chicagu.

⁶⁰ Tony Blair, projev v Chicagu

⁶¹ Oliver Daddow, „'Tony's War'? Blair, Kosovo and the interventionist impulse in British Foreign Policy“ *International Affairs* 85, č.3 (2009): 547-560 <http://www.jstor.org> (staženo 5. července 2014)

⁶² Tony Blair, Global Alliance for Global Values
 Tony Blair, projev v Chicagu

spolupracovníků v Downing Street, mimo oficiální a tradiční kruhy FCO a Whitehall. Tento princip se ještě silněji uplatnil před a během invaze do Iráku

3.2 Období 2001 až 2007 – etická dimenze v troskách?

Nejvýznamnějším důsledkem 11. září a následného tažení Spojených států ve válce proti terorismu je beze sporu invaze a následná válka v Afghánistánu a Iráku.

Přestože se britskému premiérovi podařilo přesvědčit amerického prezidenta k tomu, aby nejprve věnoval pozornost Talibanu a Afghánistánu, bylo jen otázkou času, kdy se pozornost atlantické velmoci přesune k Iráku. Po setkání s prezidentem v dubnu 2002, kdy bylo jasné, že USA jsou odhodlány zasáhnout, stál Blair před dilematem:

„Budou Britové usilovat o to, aby byli veřejně překážkou válce jako Francie nebo Německo, nebo podpoří Spojené státy při vytváření co největší koalice pro akci?“⁶³

Samotné rozhodnutí bylo pro premiéra jednoduché, jelikož, podle jeho vlastních slov, britská politika vůči Iráku byla vždy odlišná od zbytku Evropy. Složitější byly důsledky uvedeného rozhodnutí. Tehdy se začala tvořit významná opozice proti válce nejenom mezi britskou veřejností, ale i uvnitř Labouristické strany. Podle průzkumu mezi členy Blairovy strany až 86 % z nich nevidělo žádný legální důvod, proč vojensky zasáhnout v Iráku, a přibližně stejný počet nesouhlasil s označením „osy zla“ pro Irák, Írán a Severní Koreu, které použil prezident Bush ve svém projevu o stavu Unie (State of the Union). V té době se britský premiér snažil získat čas pro to, aby si pro své úmysly naklonil podporu voličů i své strany a obdržel mandát OSN pro akci Spojených států. Mělo mu k tomu pomoci i zveřejnění složek obsahující informace o vlastnictví zbraní hromadného ničení Irákem a také příslib, že svoji podporu americké akci podmíní řešením „širších“ problémů Středního východu (izraelsko-palestinská otázka).⁶⁴

⁶³Dyson, Blair identity, 107.

⁶⁴Dyson, Blair identity

Dumbrell, A Special Relationship, 154.

Stephen Benedict Dyson, „Personality and Foreign Policy: Tony Blair’s Iraq Decision“ *Foreign Policy Analysis* 2, č.3 (2006):289-306 <http://www.jstor.org> (staženo 5. července 2014).

Na dalším setkání s americkým prezidentem se mu podařilo ho přesvědčit, aby s celou věcí předstoupil před OSN. Následovalo jednomyslné schválení rezoluce č. 1441 Valným shromážděním OSN. V tomto okamžiku se dá mluvit o vrcholu britské diplomacie zosobněné Tony Blairem. Následně ale bylo jasné, že kvůli odlišnému výkladu této rezoluce Brity a Američany na jedné straně a Francouzi, Němci, Číňany a Rusy na straně druhé, bude potřeba druhé rezoluce. Zajištění podpory pro druhé rozhodnutí se ale ukázalo jako největší potíž – Francouzi dali předem najevo, že budou mandát k ozbrojené akci vetovat. Bush dal jasně najevo, že zásah proti Iráku proběhne, ať už s mandátem mezinárodního společenství, nebo bez něj. Britská veřejnost projevovala nesouhlas s válkou demonstracemi v ulicích, největšími od druhé světové války. Svého premiéra v jeho snaze zajistit si oficiální zmocnění OSN nepodporovala ani většina členů vlády. Válka ještě nezačala a už měla svoji první oběť v britských řadách – ministr zahraničí Robin Cook rezignoval.

Před premiérem stál další velký úkol – získat souhlas parlamentu s britským zásahem v asijské zemi. Přestože by se mohlo zdát, že vzhledem k roztržičnosti Labouristické strany Blair nedosáhne podpory, opak byl pravdou – 396 hlasů proti 217.⁶⁵ Blair si hlasy zajistil zejména díky svým vynikajícím řečnickým schopnostem. V jednom ze svých nejlepších projevů tvrdil, že:

„Nyní je čas pro sněmovnu, nejen pro tuto vládu nebo dokonce jen pro premiéra, ale pro tuto sněmovnu, aby se stala vůdcem, abychom ukázali, že se zasadíme za cokoli, o čem víme, že je správné, abychom ukázali, že se utkáme s tyranii a vládou diktátorů a teroristy, kteří ohrožují náš způsob života, abychom v okamžiku, kdy se rozhoduje, že máme odvahu dělat správné věci.“⁶⁶

Přesto byl souhlas s ozbrojeným zásahem pro Blaira Pyrrhovým vítězstvím – 139 labouristů⁶⁷ hlasovalo proti svému lídrovi. Premiér sice vyhrál bitvu, ale prohrál válku.

Britská účast na invazích do Afghánistánu a následně do Iráku zahalila labouristickou rétoriku o etické zahraniční politice stínem pochybností a úspěch humanitární

⁶⁵ Dyson, *Blair identity*, 108.
Daddow, *British Foreign Policy*, 195-197.

⁶⁶ citováno z Dyson, *Blair identity*, 108.

⁶⁷ Dyson, *Blair identity*, 108-110.

intervence v Kosovu a Sierra Leone byl jako mávnutím kouzelného proutku zapomenut. Akce západních zemí, zejména Spojených států a Velké Británie, budila dojem, že na pořad dne se opět dostalo tvrdé sledování národních zájmů, jen lehce zahalené do závoje morální povinnosti s odvoláním na Kosovo. Vyjádřeno slovy Davida Clarka, Cookova poradce a spolutvůrce etické zahraniční politiky:

„účinek irácké války v založení legitimacy a účinnosti západní vojenské síly. Opuštěním principu nezasahování a tím, že neměl mandát OSN, zásah v Kosovu je někdy považován za prvotní hřích, který umožnil intervenci v Iráku. Dokonce i ruská invaze do Abcházie a Jižní Osetie a jejich uznání byly charakterizovány jako ohlas kosovského vyhlášení nezávislosti, k němuž došlo o několik měsíců dříve. Obdobné srovnání je ale více matoucí než objasňující. Válka v Kosovu byla odpovědí na stav humanitární nouze, nikoli geopolitickou hrou.“⁶⁸

Podle mnohých kritiků invaze do Afghánistánu a Iráku znamenaly návrat k politice, kde hard power převažuje nad etickou dimenzí, národní zájmy posouvají ostatní zájmy do pozadí a Velká Británie se vrací zpět k dědictví kolonialismu a neoimperialismu.⁶⁹ Podle Tary McCormack se ale dá vysledovat kontinuita s etickou rovinou zahraniční politiky před útoky 11. září:

„To, co je do očí bijící, pokud jde o intervence jak v Iráku, tak v Afganistanu, je rozsah, v němž byly obě intervence poznamenány posunem v jejich ospravedlnění, a nedostatek jasné strategie. V obou případech byla pozornost věnována morálním a etickým aspektům intervence, podle níž by Británie (a Západ) mohly jednat spíše morálně než na základě bezpečnostních potřeb.“⁷⁰

Před zahraniční politikou Velké Británie stála i nová výzva. Jestliže se stala hlavní prioritou válka proti terorismu, musela být Velká Británie připravena nasadit své ozbrojené síly i ve vzdálenějších oblastech a soustředit se na boj proti teroristům i na nižších jednotkách, než jsou státy. Vojenská odpověď na výzvy spojené s terorismem je

⁶⁸ citováno z McCormack, 112.

⁶⁹ Oliver Daddow, „The Use of Force in British Foreign Policy: From New Labour to the Coalition“, *The Political Quarterly*

⁷⁰ McCormack, *From Ethical Foreign Policy*, 112.

pouze jedna strana mince. Nutné bylo i šíření hodnot, které vyznávaly západní státy a podporovaly mezinárodní právo, a to od Afriky „až do slumů v pásmu Gazy a do pohoří Afghánistánu“.⁷¹

3.3 Vliv 11. září

Teroristické útoky 11. září znamenaly podle Blairova chápání světa příležitost k fundamentální změně světového řádu, ve kterém mohla hrát Velká Británie roli šířitele demokratických západních hodnot. Útoky sice změnily svět, ale premiérův pohled na něj zůstal stejný. Nebezpečí, které znamenal mezinárodní terorismus, ho utvrdilo v přesvědčení, že se diktátory a těmi, kdo tento terorismus podporují, nesmí za žádnou cenu vyjednávat.⁷² Blair o této možnosti mluvil již tři týdny po útocích na stranické konferenci:

„Toto je chvíle, kterou bychom měli uchopit. Zatřáslí jsme kouzelným kukátkem. Kousičky skla jsou v pohybu. Za chvíli se usadí, ale dřív než se tak stane, zkusme znovu přestavět svět kolem nás.“⁷³

Po 11. září se k Blairově rétorice přidala i bezpečnostní rovina a protiteroristický slovník. Přestože nepoužíval přímo pojem válka proti teroru, jeho zaujetí, s jakým se zapojil do americké akce, ale svědčí o tom, že opravdu věřil v existenciální nebezpečí pro západní svět ztělesněnou al-Kajdou. Znamenalo to ale i to, že britskou zahraniční politiku umístil jako „přívěsek“ Bushovy neokonzervativní administrativy. Její pojetí intervencionismu bylo založeno na odlišném, unilaterálním pohledu na mezinárodní vztahy, ochotnější k použití hard power v rámci doktríny preventivní akce.⁷⁴

Dle mého názoru je tvrzení o tom, že všechny intervence se dají „hodit do jednoho pytle“. Podle Kampfnera, který stojí za populárním označením „Blairovy války“ (*Blair's Wars*)⁷⁵, jsou intervence výsledkem Blairovy bezmezné touhy zaplést zemi do válečného tažení. S kritikou tohoto přístupu přichází i Daddow. Ten tvrdí, že „jako

⁷¹ closest ally 46

⁷² Blair, Global Alliance for Global Values.

⁷³ Dyson, *Blair Identity*, 77.

⁷⁴ Gunn, *British Foreign Policy*, 22-27.

⁷⁵ označení podle knihy *Blair's Wars*

klasická shakespearovská tragédie je zaměřen na osobní selhání dominantního a charismatického, přesto v zásadě chybujícího hlavního představitele“.⁷⁶

Tony Blair neměl v podstatě jednotnou vizi o tom, jaký by měla Velká Británie nabrat směr v mezinárodních vodách. Zapojení ozbrojených sil v letech 1997 až 2001 byla reakcí na humanitární krizi. Nebylo to z důvodu, že by byl ministerský předseda posedlý válčením. V Blairovi rostlo přesvědčení, že Velká Británie si může na mezinárodním poli vydobýt respekt jako „šřitel dobra“. Podle slov náčelníka generálního štábu Sira Charlese Gunthrieho: „Cítí, že zlo vyhraje, když dobří hoši nic neudělají.“⁷⁷

V případě britského premiéra se ale nejednalo o žádnou promyšlenou zahraničněpolitickou strategii. Jeho politika spíše odpovídala na to, co se stalo, vznikala „za chodu“. Formoval ji ale styl jeho vedení a řízení. Po 11. září si Blair, podle jednoho ze spolupracovníků, uvědomil, že dostal šanci, aby vytvořil své vlastnictví dědictví, něco, po něm zůstane.⁷⁸ Po 11. září se v jeho projevech začaly častěji objevovat „churchillovské“ obraty o boji dobra proti zlu a o nutnosti „morálního“ zásahu.⁷⁹

Rozdílem mezi dobou před a po útocích bylo i to, že zatímco vojenské zásahy před 11. zářím byly provedeny za určitým, byť omezeným humanitárním cílem (obrana civilistů, jejich evakuace), válka proti teroru byla dlouhodobým bojem, bez jasného konce. Přestože si byl Blair vědom toho, že jsou jeho cíle (absolutní vymýcení terorismu) možná utopické, ale „to, že se nemůže dosáhnout všeho, neznamená, že se to nemá vůbec zkoušet“.⁸⁰

Zahranění politika New Labour před 11. zářím 2001 byla zaměřena zejména na výzvy, které přináší nový, globalizující se a vzájemně propojený svět. Tento trend smazal i hranice mezi zahraniční a domácí politikou. Blair tvrdil, že v propojeném světě, kde „finanční krize v Asii zničila pracovní místa od Chicaga až po jeho vlastní volební

⁷⁶ Oliver Daddow, „The Use of Force in British Foreign Policy: From New Labour to the Coalition“, *The Political Quarterly*

⁷⁷ Gunn, *British foreign policy*, 13.

⁷⁸ Gunn, *British foreign policy*, 14.

Dyson, *Blair identity*, 54-102.

⁷⁹ Densua Mumford a Torsten J. Selck, „New Labour's Ethical Dimension: Statistical Trends in Tony Blair's Foreign Policy Speeches“, *The British Journal of Politics and International Relation* vol 12 (2010): 295-312, <http://jstor.org> (staženo 6. července 2014).

Daddow, „The Use of Force“,

⁸⁰ Daddow, „The Use of Force“
Lunn, *British Foreign Policy since 1997*, 17-19.

obvod hrabství Durham a konflikt na Balkáně zapříčinil uprchlík v Německu“⁸¹, už neexistovala možnost izolacionistického směřování zahraniční politiky. Principy „nové“ zahraniční politiky New Labour zakotvil premiér ve svém slavném chicagském projevu (viz výše).

Casey tuto zahraniční politiku před 11. zářím nazývá ofenzivním multilateralismem (offensive multilateralism). Shrnuje ji jako rámeček, ve kterém se Velká Británie snaží využít možností, které přináší provázanost světa, zejména ve prospěch internacionalismu, multilateralismu a spolupráce v ekonomických, environmentálních a bezpečnostních otázkách. V případě nutnosti, za účelem dosažení pokroku v humanitární politice a v rámci doktríny mezinárodní společnosti, je možné sáhnout k použití vojenské síly.⁸²

⁸¹ Terrence Casey, *The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance and Foreign Affairs* (Palgrave Macmillan: 2009), 255.

⁸² Casey, *Blair Legacy*, 254 – 256.

Změna přišla spolu s hyperaktivní odpovědí premiéra na události osudného zářijového dne. V kontrastu s předchozím rámcem Casey tuto politiku nazývá vzdorný internacionalismus (*defiant internationalism*). Jejím hlavními aspekty je změna zahraniční politiky tak, aby odpovídala hrozbám, které přináší mezinárodní terorismus, a zvláštní vztah se Spojenými státy. Prostřednictvím spolupráce se světovou velmocí se docílí ochrany a šíření britských národních zájmů a hodnot. Rozdílné postoje ostrovního státu k zahraničněpolitickým kauzám (např. izraelsko-palestinský konflikt) nesmí stát v cestě anglo-americkému partnerství. Kontroverzní zásah v Iráku ospravedlňuje nejenom hrozba, kterou je možnost držení zbraní hromadného ničení Saddámovým režimem, ale i diktátorův „rejstřík“ čítající porušování lidských práv a vzdor vůči OSN.⁸³

Casey shrnuje zahraniční politiku Blaira po 11. září jako:

...za každou cenu, Blair byl spokojen s rolí Robina pro Bushova Batmana, bojující se zamaskovanými zloduchy jako jeho věrný poskok v této dynamické dvojici: navzdor mezinárodnímu společenství, národu a straně.⁸⁴

Celý projekt liberálního intervencionismu byl podroben velké kritice na domácí půdě. Podle studie, vypracované todo, lze tyto kritiky rozdělit do tří skupin. Do první patří názor, že liberální intervencionismus byl dobře míněný, ale v zásadě scestný. Blair mylně ztotožnil univerzální hodnoty s britskými národními zájmy a neuvědomil si, že je velký rozdíl mezi jeho rétorikou a schopnostmi (jeho víra ve vlastní schopnost ovlivňovat události). Nebral v potaz ani to, že ve skutečnosti neexistuje politická, ekonomická ani vojenská síla či vůle pro řádné uplatnění tohoto přístupu nejenom na domácím poli, ale i na mezinárodním.⁸⁵

Do druhé skupiny kritiků patřili ti, kteří tvrdili, že Blairův intervencionismus je dobře míněný, ale scestný nebo spíše nejednotný v realizaci. Kritici neopomíjejí pozitivní výsledky (Kosovo, Sierra Leone, Mezinárodní trestní tribunál), ale vytýkají tzv. dvojité standardy (*double standards*). Jedná se o různorodý přístup k zemím, které porušují lidská práva, ale liší se důležitostí v mezinárodní systému (například Barma versus

⁸³ Casey, *Blair Legacy*, 254 – 257.

⁸⁴ Ibid, 257.

⁸⁵ John Lune, Vaughne Miller a Ben Smith, *British foreign policy since 1997*, (House of Commons research paper, 2008) staženo z www.parliament.uk/briefing-papers/rp08-56.pdf 20. června 2014.

Čína). Chyby v úsudku na mezinárodním poli podle nich neplynou ze špatných hodnot, ale ze vzrůstajícím „prezidentským“ nebo sofa vládnutím premiéra Blaira po 11. září (rozhodování v úzkém kruhu spolupracovníků Downing Street mimo oficiální kanály).⁸⁶ Černobilé vidění světa mělo za následek i to, že:

„Blairovou osudovou chybou nebylo to, že nevěděl nic o dějinách, ale to, že neměl smysl pro historii, že ze samé podstaty nebyl schopný přemýšlet historicky. Nikdo se symsem pro dějiny by si asi nemyslel, že 11. září znamenalo historický zlom, že Sadám Husajn představuje hrozbu pro svět, která nemá obdoby, a že Irák by měl být přeměněn pomocí pušky na vzor a maják demokracie západního typu.“⁸⁷

Do poslední skupiny kritiků patří ti, kteří tvrdili, že etická stránka je zástěrkou pro „činnost jako vždy, jako obvykle.“ Podle jejich názoru nepřinesla New Labour novou dimenzi do zahraniční politiky, jednalo se o pokračování tradičního kurzu britské politiky, jen zahaleného do závoje humanitarismu. Velká Británie byla jako vždy jen slepým následovníkem Spojených států, které sledovaly jako cíl svou absolutní globální ekonomickou a politickou převahu. Co se změnilo po 11. září 2001, bylo to, že odpověď na ideologickou hrozbu militantního islámu byla agresivnější a byla hnána i potřebou USA zajistit si přístup k zásobám ropy ve Středním východě (Irák). Humanitární intervencionismus byl jimi odsuzován jako spíše militantní humanitarismus nebo jen jako ztělesnění pokračujícího imperialismu.⁸⁸

Výše zmíněné kritiky dokazují, že po teroristických útocích a následné válce v Iráku se rozproudila debata o tom, zda má etická rovina zahraniční politiky Velké Británie nějaký smysl, respektive zda-vůbec něco takového existuje. Diskurzu také dominuje otázka, zda a pokud ano, tak kdy zasahovat do dění uvnitř jiného státu. Spolu s tím je i spojena diskuze o postavení a roli Velké Británie ve světě s novým geopolitickým uspořádáním. Premiér Gordon Brown, který nastoupil po Blairově rezignaci, se musel vyrovnat i s jeho dědictvím „prezidentského“ stylu rozhodování.

⁸⁶ bid 11 From European

⁸⁷ citováno z *British Foreign Policy since 1997*, 14.

⁸⁸ i bid

Závěr

Události, k nimž došlo 9. září 2011 v New Yorku a Washingtonu, D.C., potvrdily nepřehlédnutelný význam zahraniční politiky i pro Velkou Británii. Tony Blair dostal opět významně zahraniční politiku do středu zájmu britské veřejnosti. Přestože se tento přístup stal do značné míry synonymem pro boj s terorem, měla bezpochyby širší význam, související s ožehavou otázkou vztahu Spojeného království jak s USA, tak Evropskou unií. Tehdejší ministerský předseda mezinárodní politiku personifikoval, když neváhal vést četná osobní jednání, rozhodovat v úzkém kruhu nejbližších spolupracovníků a podléhat představě, že má schopnost ovlivnit události tak, že, expresivně řečeno, tvoří dějiny. Spojené království diskutovalo svém místě, své nice, v mezinárodním společenství a tato diskuse byla nejintenzivnější od krize v Suezském průplavu na podzim roku 1956.

Zatímco před 11. zářím představovala pro britskou zahraniční politiku největší výzvu stabilita v Evropě po balkánských válkách 90. let 20. století, po něm se do popředí zájmu diplomacie Spojeného království dostalo nebezpečí radikalismu plodící terorismus i možné dalekosáhlé zneužití soudobé techniky. S určitou nadsázkou můžeme říci, že v novém tisíciletí překonala Velká Británie „skvělou izolaci“ a zapojila se kupř. do činnosti NATO více než předtím.

Někteří kritici ale upozorňují, že po Iráku se významně zhoršila pověst Velké Británie, a to do takové míry, že tento fakt znemožnil Spojenému království dosáhnout v zahraniční politice ostatních, bezpochyby progresivních a chvályhodných cílů (zabránění humanitární katastrofy v Jižním Súdánu, otázka Zimbabwe či nutná reforma mezinárodních mezivládních organizací včetně OSN).

Do Blairova příspěvku k zahraniční politice Velké Británie platilo, že USA sice byly nejvýznamnějším spojencem ostrovního státu, ale tato vazba již nemá klíčový dopad na každodenní život Britů. V případě Evropské unie je situace přesně opačná: Spojené království se vyznačovalo vždy určitým euroskepticismem, i když právě sjednocená Evropa působí na v nejlepší slova smyslu obyčejné obyvatel Spojeného království zásadněji než USA. Blair žil v představě o určité třetí cestě: místo obdoby hamletovského dilematu vytvořit pomyslný most mezi USA a Evropou. Nicméně pozdější události opakovaně potvrdily, že tato představa není reálná, a to právě kvůli Iráku. Navíc se ukázalo, že Velká Británie již nemá zvláštní vztah s USA prostě proto, že Spojené státy nemají výlučnou vazbu jen na Spojené království.

Další výzkum uvedené problematiky by se mohl soustředit na vyhodnocení dopadů 11. září na vztahy Spojeného království s Čínou, Ruskem a v neposlední řadě se Společenstvím národů či na otázku, jak se s Blairovým dědictvím vyrovnali jeho nástupci v křesle britského premiéra Gordon Brown a David Cameron. Vynořuje se zcela legitimní dotaz: Jaké je místo Velké Británie v dnešním a jaké bude v budoucím silně globalizovaném světě? Téma práce má pochopitelně i širší rozměr: do jaké míry by měly západní demokracie zasahovat mimo svá území?

Summary

The main topic of this thesis was the analysis of the impact of terroristic attacks 9/11 on the foreign policy of the United Kingdom. Study focused on three main fields that are mutually dependent and interconnected:

- (a) the „special relationship“ of Great Britain and the United States and the inner dynamics of change following the arrival of George W. Bush to the White House and the situation before and after the attacks.
- (b) direct impact on the relation with the European Union and the feedback on war on terror
- (c) ethical dimension of New Labour's foreign policy and the concept of intevencionism

The events of 9/11 highlighted the importance of foreign policy in Great Britain, at that time embodied in the person of Prime Minister Tony Blair.

Blair lived with notion of his country serving as an imaginary bridge connecting both the Europe and the USA. However the later geopolitical development prove this idea unreal. The main reason was the Iraq. The invasion also showed that the special relationship between the UK and the USA does not exist anymore and that Britain has to search for a new place in the post-cold war world.

Použitá literatura

Primární zdroje

Tony Blair, *Global Alliance for Global Values* (2006) (staženo z <http://fpc.org.uk/fsblob/798.pdf> dne 5. července 2014)

Tony Blair, Doctrine of International Community, projev přednesený 22. dubna 1999, Chicago (staženo z <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=279> dne 4. července 2014)

Sekundární zdroje

Knihy

Brian Brivati a Tim Bale, *New Labour in Power: precedents and prospects* (Routledge: London, 1997), 224.

Terrence Casey, *The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance and Foreign Affairs* (Palgrave Macmillan: 2009), 368.

Oliver Daddow a Jamie Gaskarth eds., *British Foreign Policy: The New Labour Years* (Palgrave Macmillan: 2011), 304.

John Dumbrell, *A Special Relationship: Anglo-American Relations in the Cold War and After* (Palgrave Macmillan: 2006), 272.

Stephen Benedict Dyson, *Blair Identity: Leadership and Foreign Policy* (Manchester University Press: Manchester, 2009), 160.

Andrew Geddes, *The European Union and British Politics* (Palgrave Macmillan: 2004), 272.

David Gowland, Arthur Turner, Alex Wright, *Britain and European Integrations since 1945: On the Sidelines* (Routledge: 2010), 312.

Stanley D. Brunn, *11 September and Its Aftermath: The Geopolitics of Terror* (Routledge, 2004) 296.

Toby Greene, *Blair, Labour and Palestine: Conflicting Views on Middle East Peace After 9/11* (Bloomsbury, 2013), 308.

Anthony Seldon, Dennis Kavanagh, eds., *The Blair Effect* (Cambridge University Press :Cambridge, 2005), 672.

Anthony Seldon, *Blair's Britain 1997 – 2007* (Cambridge University Press: Cambridge, 2007), 708.

Paul D. Williams, British Foreign Policy under New Labour, 1997 – 2005 (Palgrave Macmillan: 2005)

Odborné články

Alasdair Blair, *From European to Atlantic visions: British foreign policy 1997-2010* (staženo z <http://ssm.com/abstract=2085596> dne 2. července 2014)

Oliver Daddow, „Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain“ *The British Journal of Politics and International Relations* vol 15, (2013): 210-227

Oliver Daddow, „The Use of Force in British Foreign Policy: From New Labour to the Coalition“, *The Political Quarterly*

Oliver Daddow, „'Tony's War'? Blair, Kosovo and the interventionist impulse in British Foreign Policy“ *International Affairs* 85, č.3 (2009): 547-560 <http://www.jstor.org> (staženo 5. července 2014)

Stephen Benedict Dyson, „Personality and Foreign Policy: Tony Blair's Iraq Decision“ *Foreign Policy Analysis* 2, č.3 (2006):289-306 <http://www.jstor.org> (staženo 5. července 2014).

Jamie Gaskarth, „Interpreting Ethical Foreign Policy: Traditions and Dilemmas for Policymakers“ *The British Journal of Politics and International Relations* 15, č.2 (2013): 192-209 <http://www.jstor.org> (staženo 2. července 2014).

John Gray, „Blair's Project in Retrospect“ *International Affairs* vol. 80 č.1 (2004): 39-48 <http://jstor.org> (staženo 7. července 2014).

Valeria M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Grounds of International Relations* 1-10, Blackwell Publishing 2005.

Kirsty Hughes a Edward Smith, „New Labour, New Europe?“ *International Affairs* vol 74 č.1 (1998): 93-103.

Densua Mumford a Torsten J. Selck, „New Labour's Ethical Dimension: Statistical Trends in Tony Blair's Foreign Policy Speeches“, *The British Journal of Politics and International Relation* vol 12 (2010): 295-312, <http://jstor.org> (staženo 6. července 2014).

Patrick Porter, „Last Charge of the Knights: Iraq, Afghanistan and the special relationship“, *International Affairs* 86 č.2 (2010): 355-375 <http://www.jstor.org> (staženo 17.července 2014).

Robin Nibblet, „Choosing between America and Europe: a new context for British Foreign Policy“ *International Affairs* 83 č.4 (2007): 627-64 <http://www.jstor.org> (staženo 2.července 2014).

Anthony Pale, „Blair, Brown and the Gleneagles Agenda: Making Poverty History, or Confronting the Global Politics of Unequal Development?“ *International Affairs Vol* 82, č. 5 (2006): 917-935 <http://www.jstor.org> (staženo 2.července 2014).

Julie Smith, „A Missed Opportunity? New Labour’s European Policy 1997-2005“ *International Affairs*, Vol 81, č. 4 (2005): 709-721 <http://www.jstor.org> (staženo 2.července 2014).

Simon Tate, „The high wire act: a comparison of British transatlantic foreign policies in the Second World War and the war in Iraq 2001-2003“ *Area Vol 41* č.2 (2009): 207-218 <http://www.jstor.org> (staženo 2.července 2014).

William Wallace a Christopher Phillips „Reassessing the special relationship“ *International Affairs* 85 č.2 (2009): 263-284 <http://www.jstor.org> (staženo 8.července 2014).

William Wallace, „The Collapse of British Foreign Policy“ *International Affairs* 82 I (2005): 53-68, <http://jstor.org> (staženo 7. července 2014).

Nicholas J. Wheeler a Tim Dunne, *Moral Britannia? Evaluating the Ethical Dimension in Labour’s Foreign Policy* (The Foreign Policy Centre, 2004) <http://fpc.org.uk/publications/MoralBritannia> (staženo 20. července 2014).

Paul Williams, „The Rise and Fall of the Ethical Dimension: Presentation and Practice in New Labour’s Foreign Policy“, *Cambridge Review of International Affairs* 15, č.1 (2002): 53-63 .